Γιώργος Μιχαηλίδης

Το «ελληνικό Νταχάου»

ΑΝΟΙΓΜΑ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟΥ -70 ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΙΝ

Οι Μακρονησιώτες παρέμειναν ενεργοί ή φίλοι της Αριστεράς

Εβδομήντα χρόνια συμπληρώνονται φέτος από το άνοιγμα της Μακρονήσου ως τόπου «αναμόρφωσης» κι εξορίας. «Μακαρώνησος», «Εδέμ» ή «Μεγάλη του Γένους Σχολή» για κάποιους αστούς πολιτικούς και διανοούμενους της εποχής και «Κολαστήριο» ή «ελληνικό Νταχάου» για τους κομμουνιστές και δημοκράτες, η Μακρόνησος, ως ξεχωριστή περίπτωση ανάμεσα στους αναρίθμητους τόπους εξορίας των αγωνιστών, αξίζει να παραμείνει κομμάτι της συλλογικής μας μνήμης.

Δεν πρόκειται μόνο για τον τεράστιο αριθμό ανθρώπων (πάνω από 50.000) που πέρασαν από εκεί ως το 1957 αλλά κυρίως για το ότι στη Μακρόνησο εκτυλίχτηκε το πιο αποτρόπαιο πείραμα τσακίσματος του φρονήματος του αγωνιζόμενου λαού της Ελλάδας.

Για πρώτη φορά οι βασανισμοί, σωματικοί και ψυχολογικοί, συνδυάστηκαν με τόσο μελετημένο τρόπο με μία προσπάθεια ιδεολογικής και πολιτικής «αναμόρφωσης» των κρατουμένων. Δεν είναι τυχαίο ότι η Μακρόνησος σε αντίθεση με όλους τους υπόλοιπους τόπους εξορίας προβάλλεται συστηματικά από τις εφημερίδες της εποχής αλλά και σε δημόσιες εκθέσεις φωτογραφίας ως εθνικό σύμβολο, ως το σύμβολο της απόλυτης νίκης επί του κομμουνισμού κι ως εκ τούτου γίνεται πόλος έλξης ντόπιων και ξένων αξιωματούχων, πολιτικών, δημοσιογράφων και διανοουμένων και φυσικά του βασιλικού ζεύγους. Πρόκειται,

αν μας επιτρέπεται ο παραλληλισμός, για τις «παιδουπόλεις των ενηλίκων».

Όπως στις παιδουπόλεις της βασίλισσας Φρειδερίκης συγκεντρώνονταν τα παιδιά των ανταρτών και υποστηρικτών του ΔΣΕ με σκοπό να γαλουχηθούν στα ιδανικά της «εθνικοφροσύνης» και του αντικομμουνισμού, έτσι και στη Μακρόνησο επιχειρήθηκε η μαζική μεταστροφή συνειδήσεων, ο «σωφρονισμός» και η «εκπαίδευση» του πιο «επικίνδυνου» για το καθεστώς τμήματος του εθνικού στρατού και της ελληνικής κοινωνίας.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των Μακρονησιωτών τελικά υπέγραψε δήλωση αποκήρυξης του κομμουνισμού, όμως η κρατική πανηγυρική προπαγάνδα που έβλεπε σε αυτό το γεγονός μία καταφανή υπερίσχυση της «εθνικής αναμόρφωσης» επί του κομμουνισμού δεν δικαιολογείται.

Εκτός από μια μειοψηφία που άλλαξε άρδην στάση και πέρασε στο αστικό, αντι-κομμουνιστικό στρατόπεδο, οι Μακρονησιώτες παρέμειναν ενεργοί ή φίλα-προσκείμενοι στην Αριστερά παρά το αβάσταχτο στίγμα του «δηλωσία» και τα αισθήματα κατάθλιψης ή αυτοϋποτίμησης που τους ακολουθούσαν για μια ζωή.

Μαζί τους κι ένα ηρωικό ποσοστό «αμετανόητων» που κυμαίνεται μεταξύ 10-30%, οι οποίοι παρά τα τρομερά βασανιστήρια και την καταστροφή της προσωπικής τους ζωής, άντεξαν κι αρνήθηκαν να υπογράψουν.

Είχαν περάσει άλλωστε μόλις έξι μήνες από τη λήξη του εμφυλίου πολέμου όταν στις εκλογές της 8ης Μάρτη 1950, «δηλωσίες» κι «αμετανόητοι» της Μακρονήσου έδωσαν στην παράταξη της Αριστεράς μια ξεκάθαρη πρωτιά στα εκλογικά τμήματα του «Κολαστηρίου»...

Στη Μακρόνησο εκτυλίχτηκε το πιο αποτρόπαιο πείραμα τσακίσματος του φρονήματος του αγωνιζόμενου λαού
της Ελλάδας. Για πρώτη φορά οι βασανισμοί, σωματικοί και ψυχολογικοί, συνδυάστηκαν με τόσο μελετημένο τρόπο με μία προσπάθεια ιδεολογικής και πολιτικής «αναμόρφωσης» των κρατουμένων. Πάνω από 50.000 αριστεροί αγωνιστές ή απλά ύποπτοι για συμπάθεια προς την Αριστερά βασανίστηκαν πάνω στο ξερονήσι από το 1947 έως το 1957.

Μακρόνησος: Το κολαστήριο του αγωνιζόμενου λαού

Η Μακρόνησος, ένας ξερός, άνυδρος κι ανεμοδαρμένος βράχος του Αιγαίου γνώρισε ανθρώπινη παρουσία μόνο σε εξαιρετικές συνθήκες της νεοελληνικής ιστορίας. Στους βαλκανικούς πολέμους χρησιμοποιήθηκε ως τόπος συγκέντρωσης Τούρκων αιχμαλώτων και μετά τη μικρασιατική καταστροφή ως λοιμοκαθαρτήριο χιλιάδων προσφύγων απ' τον Πόντο.

Το 1947, έτος ποιοτικής όξυνσης του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα, λίγο μετά την εξαγγελία του δόγματος Τρούμαν και του Σχεδίου Μάρσαλ, με τα οποία η αστική εξουσία στην Ελλάδα θωρακίζεται κι ετοιμάζεται να συντρίψει την κομμουνιστική εξέγερση, μετακινούνται τα πρώτα θύματα των κρατικών διώξεων στη Μακρόνησο. Αρχικά, το νησί προορίζεται ως τόπος «αναμόρφωσης» των ύποπτων ως ΕΑΜόφιλων στρατιωτών κι αξιωματικών του εθνικού στρατού.

Πρόκειται για μια περίοδο που, σύμφωνα με βρετανικούς υπολογισμούς, το 30% των στρατευμένων θεωρείται ότι μπορεί να αυτομολήσει ή να βοηθήσει με ποικίλους τρόπους τον Δημοκρατικό Στρατό, γεγονός που ισοδυναμεί με μεγάλο κίνδυνο για το αξιόμαχο του εθνικού στρατού. Έτσι, αποφασίζεται η δημιουργία ειδικών ταγμάτων υπόπτων στρατιωτών κι αξιωματικών με βάση τις πληροφορίες των υπηρεσιών ασφαλείας κι η σταδιακή συγκέντρωσή τους, αρχής γενομένης από το καλοκαίρι του '47, στη Μακρόνησο.

Οι πρώτοι εκτοπισμένοι στη Μακρόνησο είναι 1.100 αξιωματικοί του στρατού που είχαν πάρει μέρος στην Αντίσταση από τις τάξεις του ΕΛΑΣ, ενώ σύντομα ακολουθούν και απλοί

στρατιώτες με ύποπτα φρονήματα ή εαμικό προσωπικό ή οικογενειακό παρελθόν, οι οποίοι τοποθετούνται σε τρία ειδικά τάγματα οπλιτών. Έπειτα μεταφέρονται κι οι εξόριστοι από άλλα νησιά. Έτσι, ήδη στις αρχές του ‘48, η Μακρόνησος «φιλοξενεί» 15.000 κληρωτούς προς «αναμόρφωση».

Τα πενιχρά αποτελέσματα που σημειώνονταν στην αρχική φάση λειτουργίας της Μακρονήσου οδήγησαν στη σφαγή της 29ης Φεβρουαρίου του 1948 όταν οι εξόριστοι προκλήθηκαν και πυροβολήθηκαν αναίτια, ενώ όταν προχώρησαν σε συγκέντρωση διαμαρτυρίας και απεργία πείνας κατηγορήθηκαν για στάση και δέχτηκαν νέους πυροβολισμούς και ξυλοδαρμούς. Οι δολοφονίες κράτησαν μέχρι και την επόμενη μέρα με τον επίσημο απολογισμό να μιλά για 17 νεκρούς (πάνω από 50 σύμφωνα με τους εξόριστους) και 61 τραυματίες.

Από τις αρχές του ’49, η σύνθεση των εκτοπισμένων στη Μακρόνησο αλλάζει καθώς αρχίζουν να στέλνονται μαζικά πολίτες που πέφτουν θύματα των πογκρόμ που εξαπολύει το καθεστώς, με το πρόσχημα της πρόληψης κομμουνιστικών εξεγέρσεων σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας.

> Τα βασανιστήρια στη Μακρόνησο περιλάμβαναν μια ευρεία γκάμα μεθόδων με στόχο την περιβόητη δήλωση αποκήρυξης του κομμουνισμού

Το 1949 ιδρύεται εξάλλου και ο Οργανισμός Αναμορφώσεως Μακρονήσου που υπάγεται απ’ ευθείας στο Γενικό Επιτελείο Στρατού που αναλαμβάνει τη διοίκηση. Οι εξόριστοι της Μακρονήσου χωρίζονται ανάλογα με την ιδιότητά τους σε τρία Ειδικά Τάγματα Οπλιτών, ένα Κέντρο Παρουσιάσεως Αξιωματικών, δύο Ειδικά Στρατόπεδα Αναμορφώσεως Ιδιωτών στα οποία εντάσσονταν οι πολιτικοί εξόριστοι, το Ειδικό Στρατόπεδο Αναμορφώσεως Γυναικών, το Πρότυπον Κέντρον Διαπαιδαγωγήσεως Ανηλίκων (με τουλάχιστον 400 ανήλικους) και τις Στρατιωτικές Φυλακές Αθηνών.

Ως τον Αύγουστο του ’49, ο αριθμός των εξόριστων πολιτών θα ανέλθει στις 20.000 με αυτό των στρατιωτών να περιορίζεται στις 7.500 ενώ μετά το τέλος του εμφυλίου οι αριθμοί θα

μειωθούν σε 11.000 και 5.500 αντίστοιχα. Από το καλοκαίρι του ‘47 ως το τέλος του εμφυλίου πολέμου, το ΓΕΣ υπολόγιζε ότι είχε «αναμορφώσει» περίπου 25.000 οπλίτες κι αξιωματικούς. Μετά την «αναμόρφωση», αρκετοί από αυτούς στάλθηκαν στον πόλεμο εναντίον του ΔΣΕ, ενώ όσο ήταν ακόμα στο νησί χρησιμοποιούνταν για τον βασανισμό όσων δεν υπέκυπταν σε μια προσπάθεια πλήρους εξευτελισμού της προσωπικότητάς τους.

Τα βασανιστήρια στη Μακρόνησο περιλάμβαναν μια ευρεία γκάμα μεθόδων. Από τη στέρηση του νερού σε έναν τόπο άνυδρο, χωρίς ίσκιο και τη συνεχή μετάδοση από μεγάφωνα εμβατηρίων και μαθημάτων «εθνικής κατήχησης» μέχρι την ωμή βία, τις απειλές και τα ψυχολογικά βασανιστήρια. Κάποια απ’ τα πιο διαδεδομένα βασανιστήρια ήταν η φάλαγγα, το δέσιμο σε στύλους, το πέταγμα από βράχους στη θάλασσα με τα ρούχα, οι ξυλοδαρμοί με κλομπ, ξύλα, συρματόσχοινα, η διακοπή του ύπνου με ξαφνικές νυχτερινές εφόδους στις σκηνές και το άσκοπο κουβάλημα φορτίων πέτρας απ’ μια μεριά του νησιού στην άλλη.

Όλα τα παραπάνω απέβλεπαν στην απόσπαση «δήλωσης μετανοίας» και αποκήρυξης του κομμουνισμού που ακολουθούνταν από υποχρεωτικά γράμματα του μεταμεληθέντα που δημοσιεύονταν στον Τύπο ή διαβάζονταν από τον άμβωνα της τοπικής ενορίας που ανήκε.

Από το 1949 ξεκινάει και μια διεθνής καμπάνια για το κλείσιμο της Μακρονήσου στην οποία συμμετέχουν μεγάλες προσωπικότητες των γραμμάτων και του πολιτισμού από όλη την Ευρώπη. Στις συνθήκες του Ψυχρού Πολέμου, το «ελληνικό Νταχάου» αποτελεί αιτία δυσφήμισης της Ελλάδας και του καπιταλιστικού μπλοκ κι έτσι από το 1950 γίνεται προσπάθεια αλλαγής του κλίματος με μείωση των βασανιστηρίων και μετακίνηση του μεγαλύτερου αριθμού των εξορίστων.

Το 1950, περίπου 3.000 πολιτικοί εξόριστοι μεταφέρονται από τη Μακρόνησο στον Άη-Στράτη και το Τρίκερι, μετατρέποντας σταδιακά τη Μακρόνησο και πάλι σε τόπο εξορίας οπλιτών και φυλακισμένων στρατιωτών. Τα στρατόπεδα της Μακρονήσου θα κλείσουν τελικά το 1957 ενώ οι στρατιωτικές φυλακές το 1961. Σήμερα η Μακρόνησος αποτελεί τόπος ιστορικής μνήμης, αναγνωρισμένος από το ελληνικό κράτος. **Εντούτοις, η επιβίωση της μνήμης της Μακρονήσου είναι υπόθεση του αγωνιζόμενου λαού.**

Πηγές:

Μακρόνησος: Ψηφιακό Μουσείο www.makronissos.org

Πολυμέρης Βόγλης, Στρατής Μπουρνάζος, Στρατόπεδο Μακρονήσου 1947-1950: Βία και

προπαγάνδα.

Εταιρεία Διάσωσης Ιστορικών Αρχείων, Αιγαίο: αρχιπέλαγος μαρτυρίων.

Δημοσιεύθηκε στο ΠΡΙΝ, 21.5.2017